

Nataša Štefanec, *Država ili ne, Ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, Srednja Europa, Zagreb 2011., 562 str.

Knjiga *Država ili ne* daje uvid u okolnosti nastanka i ustrojstva Vojne krajine, ali i u ulogu hrvatsko-slavonskih velikaša u vremenu njezina formiranja, ali i u način na koji su isti sudjelovali u obrani Hrvatsko-slavonskog kraljevstva u vrijeme osmanlijske najezde te o njihovoj političkoj moći ondašnjega vremena. Knjiga prostorno obuhvaća područja današnje jugozapadne Mađarske, Hrvatske, Slovenije, jugoistočne Austrije i sjeverozapadne Bosne, odnosno prostore srednje i jugoistočne Europe, a vremenski obuhvaća period koji započinje vladavinom Maksimilijana II., a završava prvim godinama vladavine Rudolfa II., odnosno riječ je o drugoj polovici 16. i o prvom desetljeću 17. stoljeća, a na navedene podatke referira i sama autorica. Knjiga se temelji na izvorima: Ratnoga arhiva u Beču, Štajerskog zemaljskog arhiva u Grazu, Sveučilišne biblioteke u Grazu, Hrvatskog državnog arhiva, *Haus-, Hof- und Staatsarchiva* u Beču, Mađarskog državnog arhiva, ali i na radovima istaknutih povjesničara kao što jesu: Karl Amon, Karl Kaser, Fernand Braudel, Johann Losert, Géza Pálffy, Josip Adamček, Nada Klaić, Ivan Beuc i mnogi drugi, a povezana je i s vojnom poviješću.

Uz *Prolog* (str. 7-10) i *Zaključak* (str. 453-463) knjiga je podijeljena na četiri tematske jedinice, a svaka od navedenih cjelina podijeljena je na manja potpoglavlja u kojima se obrađuju različite teme. Autorica zbog boljega razumijevanja stanja na području Vojne krajine, ali i uloge hrvatsko-slavonskih staleža u ondašnje vrijeme, daje uvid i u zbivanja na europskim dvorovima, europsku dvorsku politiku, kako vanjsku, tako i unutrašnju. Unutar svake tematske jedinice, osim prve, autorica donosi i zaključak.

Prva tematska jedinica pod naslovom *Postavke istraživanja* (str. 11-53) obuhvaća šest potpoglavlja: *Ciljevi i zadaci* (str. 11-14), *Konvencije* (str. 14-17), *Prostorni, vremenski i tematski okviri istraživanja* (str. 17-24), *Izvori i literatura* (str. 24-27), *Temeljni europski i regionalni kontekst istraživanja* (str. 27-53). U ovoj tematskoj jedinici autorica čitatelju donosi ciljeve njezina istraživanja, nabraja izvore, literaturu i radove povjesničara temeljem čega je knjiga nastala, zatim definira prostor i vremenski okvir koji obuhvaćaju knjigu, daje objašnjenje pojedinačnih naziva, titula, vojničkih terminologija i sl. koje je koristila u knjizi, npr. *Kraljevstvo*, *Zemlja*, *staleži*. Što se titula i institucionalnih naziva tiče, autorica u

zagradi pored hrvatske inačice donosi i originalne nazive. Osim osmanlijskih sukoba, u ovom poglavlju, riječ je i o sukobima europskih sila, pojavi institucionalizacije europskih kraljevstava, porezima te o odnosu kralj-staleži.

Druga tematska jedinica *Plemstvo i staleži u regiji: temeljni problemski konteksti* (str. 55–138) sastoji se od četiriju potpoglavlja koja su isto podijeljena po podnaslovima, a riječ je o: *Plemstvo u regiji kao društvena elita*, a isto obuhvaća sljedeće podpodnaslove: *Statistika* (str. 55–58), *Prava, privilegije, dužnosti* (str. 58–61) i *Vertikalna i horizontalna mobilnost* (str. 61–79), zatim *Plemstvo kao politička elita: modeli političke participacije plemstva u regiji*, a isto obuhvaća: *Vladar i središnja administrativna tijela* (str. 79–98.) i *Staleške institucije* (str. 98–126), zatim *Vojna obveza plemstva i problem nasilja: srednjovjekovni (dis)kontinuiteti s Osmanlijama na granici* (str. 127–137), a zaključak druge tematske jedinice autorica donosi pod podnaslovom *Zaključno* (str. 137–138). U drugoj tematskoj jedinici zbog boljega razumijevanja položaja hrvatsko-slavonskoga plemstva, njihovih prava i obaveza, autorica ih kroz cijelo poglavlje uspoređuje s europskim plemstvom, njihovim pravima i obavezama. Tako druga tematska jedinica daje uvid kroz statističke podatke u broj kako hrvatskog, tako i europskoga plemstva, o podjelama plemićkih prava i privilegija, o dodjeljivanju plemićkih titula. Zatim se objašnjavaju pojmovi vertikalne i horizontalne mobilnosti. Autorica se dotiče i „Građanskoga rata“ koji su vodili Ferdinand Habsburški i Ivan Zapolja te promjena koje je donijela Cetinska diploma. Riječ je i o položaju hrvatskoga i ugarskoga plemstva u odnosu na austrijski dvor te o njihovim privilegijama, izostanku institucionalizacije dvora, nedovoljnom razvijanju staleža i staleških prava u odnosu na europsko plemstvo, ulogama velikaša u županijama i popunjavanju važnih staleških mjesta, neodlasku magnata na sabore, vojnim dužnostima plemstva, dvobojima časti i drugo.

Treća tematska jedinica pod naslovom *Obrana i politika: planovi, kompromisi, strategije* (str. 139–321) obuhvaća osam podnaslova: *Savjetovanja i sabori o uređenju krajine u austrijskim zemljama* (str. 142–168), *Savjetovanja i sabori o uređenju krajine u Hrvatsko-slavonskom kraljevstvu* (str. 169–180), *Ovlasti nadvojvode* (str. 181–198.), *Glavni zapovjednik* (str. 198–212), *Vojnokrajiški uredi i službe* koji obuhvaća podpodnaslov *Dvorska ratna vijeća u Beču i Grazu* (str. 213–248), zatim *Ovlasti bana* (str. 248–272), *Strategije obrane od općih postavki do izvedbenih prijedloga* (str. 273–319), a isto je

podijeljeno na sljedeće podpodnaslove: *Osnovna strategija obrane od Osmanlija te prateće diplomatske i obavještajne aktivnosti* (str. 273–288), *Srednjoročne strategije razvijene za razne tipove osmanskih napada* (str. 288–290) i *Detaljni strateški planovi za organizaciju obrane na krajini i iza krajiške linije* (str. 290–319) te na kraju poglavlja autorica donosi svoj zaključak pod *Zaključno* (str. 319–321). Kroz ovu cjelinu autorica iznosi važnosti Bečkoga savjetovanja te Sabora Brucka na Muri u organizaciji Krajine, saznajemo podatke o ovlastima nadvojvode i bana u ondašnjem vremenu, funkciji glavnoga zapovjednika Krajine te o postupnom ukinuću istoga, o vojnokrajiškim službama i uredima te ulozi istaknutih pojedinaca u Krajini kao što je Lazarus von Schwendy. Riječ je još i o: vrstama napada, ratnim savjetnicima, davanju privilegija doseljenima u Krajinu, razmatranju o osmanlijskoj opasnosti. U ovom poglavlju autorica donosi i izvratke iz izvora za bolje razumijevanje pojedinačnih funkcija u Krajini.

Četvrta tematska jedinica pod naslovom *Obrana u praksi* (str. 323–452.) obuhvaća šest podnaslova: *Uvodne napomene* (str. 323–329), *Financiranje obrane* (str. 329–331), a isto obuhvaća podpodnaslove: *Sakupljanje novca u Hrvatsko-slavonskom Kraljevstvu* (str. 331–343), *Odobranje austrijskog novca za obranu Hrvatske i Slavonske krajine* (str. 343–349), *Razni strani izvori prihoda za krajiške potrebe* (str. 349–365), *Prikupljanje zaliha* (str. 365–371) i *Potrošnja na krajišku vojsku* (str. 371–392), zatim *Vojne jedinice i utvrde na krajiškim odsjecima* (str. 392–425), *Uvođenje reda i discipline* (str. 425–431), *Opskrba i potrošnja* (str. 432–451) te *Zaključno* (str. 451–452.). Autorica u četvrtom poglavlju daje uvid u funkcioniranje krajiške obrane te detaljnije informacije o trima Krajinama: Slavonskoj, Banskoj i Kaniškoj, o njihovom uređenju, obrani, financiranju te o ulogama unutrašnjoaustrijskih zemalja i njihovih ulaganja u pojedinačne dijelove Krajine. U ovom poglavlju autorica donosi zanimljive statističke podatke, između ostalog i o: dobro plaćenim službama, mjesečnim plaćama zapovjednih osoba, vojvodama haramijskih jedinica, imenima i prezimenima husara i drugo.

Nakon *Zaključka* (str. 453–463) u knjizi slijede: *Dodaci* (str. 465–494), a ono obuhvaća *Utvrdna i terenska plaćena vojska na Hrvatskoj, Slavonskoj i Kaniškoj krajini – izbor iz izvora*, a riječ je o tablicama sa statističkim podacima o broju: poštanskih konja, štaba, haramija, konjanika, pješaka i slično, *Karte* (str. 496–501),

Bibliografija (str. 502–547), zatim slijedi *Popis tablica* (str. 548) i *Kazalo osobnih imena* (str. 549–562).

Knjiga *Država ili ne* autorice Nataše Štefanec donosi nove aspekte u proučavanju povijesti Vojne krajine u kojima autorica čitatelju oslikava nastanak Krajine, ulogu hrvatsko-slavonskoga plemstva, ali u širem kontekstu i općenitog stanja europskih dvorova u 16. i 17. stoljeću. Knjiga *Država ili ne* izuzetan je doprinos ne samo u proučavanju povijesti same Krajine već i nacionalne povijesti općenito.

Eldina Lovuš

POVIJESNI ZBORNIK - GODIŠNJAK ZA KULTURU I POVIJESNO
NASLJEĐE

Nakladnik / *Publisher*:

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Udruga povjesničara Slavonije i Baranje
Lorenza Jägera 9, HR - 31000 Zagreb
tel.: +385/31/211-400, fax: +385/31/212-514

Glavna urednica / *Editor-in-chief*:

Dubravka Božić Bogović

Uredništvo / *Editorial*:

Drago Roksandić (Zagreb, Hrvatska), Lovorka Čoralić (Zagreb, Hrvatska),
Mithad Kozličić (Zadar, Hrvatska), Miroslav Akmadža (Slavonski Brod,
Hrvatska), Marija Karbić (Slavonski Brod, Hrvatska), Jasna Šimić (Osijek,
Hrvatska), Boško Marijan (Osijek, Hrvatska), Szabolcs Varga (Pečuh,
Mađarska), Aleš Gabrič (Ljubljana, Slovenija), Dinko Šokčević (Pečuh,
Mađarska)

Tajnica uredništva / *Secretary of Editorial*:

Sladana Josipović Batorek

Adresa uredništva / *Mailing adress*:

Dubravka Božić Bogović (glavna urednica)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Lorenza Jägera 9, HR - 31000 Osijek
dubravka.bozic.bogovic@gmail.com

Elektroničko izdanje / *E-edition*:

<http://hrcak.srce.hr/povijesni-zbornik>

Izlazi jednom godišnje

Cijena ovom primjerku je 40.00 kn.